

Список використаних джерел:

1. Колупаєва А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 458 с.
2. Long R. Special Educational Needs: Support in England. 2016.
3. Mackenzie S. A review of recent developments in the role of the SENCO in the UK British Journal of Special Education. 2007. No. 34(4).
4. Zamkowska A. Egzemplifikacje modeli wsparcia edukacji włączającej na podstawie rozwiązań przyjętych w różnych krajach. *Problemy Edukacji, Rehabilitacji i Socjalizacji Osób Niepełnosprawnych*. 2016. Tom 22, nr 1. S. 35–44.

**ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА
У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Вив'юрка Неля Володимирівна,

магістрантка

факультету педагогіки і психології,

Тернопільський національний педагогічний

університет імені Володимира Гнатюка

E-mail: sovtis1998@gmail.com

На сьогодні одним із важливих напрямів освітніх реформ в Україні є запровадження інклюзивної форми навчання для дітей з порушеннями психофізичного розвитку та їх інтегрування у заклад загальної середньої освіти. Модель інклюзивного закладу освіти передбачає створення для дітей з особливими освітніми потребами безбар'єрного середовища, його облаштування відповідно до потреб та можливостей дітей з порушеннями психофізичного розвитку, а також надання їм необхідної підтримки у процесі спільного навчання із однолітками з нормотиповим розвитком.

Інклюзія (з англ. *inclusion* – включення) – результат розвитку ідей гуманізму, демократії, що ґрунтуються на винятковій цінності людської особистості, її унікальності, праві на гідне життя, незалежно від стану здоров'я. Інклюзія, передбачає зміни у змісті освіти, переплануванні навчальних приміщень таким чином, щоб вони відповідали потребам і можливостям всіх без винятку дітей.

Основними чинниками становлення і розвитку інклюзивної освіти в Україні є:

- нові стандарти якості життя, які орієнтовані на врахування принципу інклюзивності;
- удосконалення національного законодавства, зокрема, у сфері освіти, його упорядкування відповідно до міжнародних документів, які чітко визначають статус осіб з інвалідністю, осіб з особливими освітніми потребами, регламентують їх права, а також зобов'язання держави щодо цих категорій осіб;
- забезпечення формування системи управлінських рішень, організаційно-адміністративних дій, що впливають на формування чіткої структури організації освітнього процесу в умовах інклюзії [4; 8].

В Україні поштовхом до запровадження інклюзивної освіти були ініціативи громадських і батьківських організацій, представники яких відстоювали права дітей з інвалідністю на отримання якісних освітніх послуг в умовах інклюзивного навчання в закладі загальної середньої освіти. Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [2, с. 10]. Таке навчання є альтернативою інтернатній системі, що передбачає

сегрегацію дітей з особливими освітніми потребами, тобто їх навчання в спеціально створених умовах в спеціальних закладах освіти. Натомість реалізація інклюзивного навчання відбувається у інклюзивному закладі освіти, у якому створюються належні умови для навчання, виховання, розвитку та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами. Крім того, серед переваг інклюзивної освіти варто звернути увагу на наступне: у дітей з особливими освітніми потребами поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток; вони вчаться налагоджувати дружні стосунки з однолітками з нормотиповим розвитком, залучаються до участі у громадському житті класу та школи, таким чином відчують себе «на рівних» з іншими; в організації освітнього процесу педагоги орієнтуються на сильні якості, здібності та інтереси дитини з особливими освітніми потребами тощо [1].

У контексті нашого дослідження проаналізуємо сутність поняття «інклюзивне середовище в закладі загальної середньої освіти» та його структуру. Згідно із Законом України «Про освіту», «інклюзивне середовище – це сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [7].

У структурі інклюзивного середовища в закладі освіти вчені виокремлюють такі три компоненти: *просторово-предметний* (безбар'єрна архітектура закладу освіти; наявність необхідних засобів, які відповідають потребам дітей); *змістовно-методичний* (варіативність і гнучкість освітньо-виховних методик, форм, методів і засобів навчання, що відображено у змісті індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами, індивідуального навчального плану; застосування адаптації та модифікації); *комунікативно-організаційний* (створення команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами; стосунки між усіма суб'єктами освітнього процесу: батьками, дітьми, вчителями, асистентами вчителів, іншими спеціалістами; готовність педагогів до роботи в інклюзивному класі; сприятливий психологічний клімат у дитячому колективі; управління командною діяльністю фахівців) [5, с. 83].

Ознаками інклюзивного освітнього середовища (за І. Калініченко) є:

- спланований і організований фізичний простір, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять;
- наявність сприятливого соціального та емоційного клімату;
- створення умов для спільної роботи дітей, надання допомоги одне одному [3, с. 124].

У Концепції розвитку інклюзивного навчання зазначено основні завдання, які стоять перед державою у напрямку створення інклюзивного середовища у закладі освіти, зокрема, вони стосуються удосконалення нормативно-правового, науково-методичного, фінансово-економічного забезпечення, орієнтованого на впровадження інклюзивного навчання; запровадження інноваційних освітніх технологій в контексті форм інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю; формування освітньо-розвивального середовища для дітей з особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу; впровадження інклюзивної моделі навчання у закладах загальної середньої освіти з урахуванням потреби суспільства; забезпечення доступу до соціального середовища та навчальних приміщень, розроблення та використання спеціального навчально-дидактичного забезпечення, реабілітаційних засобів навчання; удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання; залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до участі у навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності [6].

Однак, говорячи про необхідність впровадження інклюзивної освіти в Україні, зокрема, шляхом створення інклюзивного середовища у закладах загальної середньої освіти,

варто сказати, що на сьогодні маємо низку суперечностей, які перешкоджають швидкій імплементації реформ у цьому напрямку, зокрема, це недосконале нормативно-правове врегулювання; необхідність додаткового фінансування інклюзивних закладів освіти; неготовність педагогічного персоналу до роботи в умовах інклюзії; відсутність у штаті закладу освіти фахівців зі спеціальної освіти, негнучкість та перенасиченість навчальних програм, які важко адаптувати і модифікувати відповідно до потреб дитини з особливими освітніми потребами; невідповідність будівлі закладу освіти принципам універсального дизайну та інші. Усе це негативно впливає і утруднює процеси ефективного запровадження інклюзивної освіти в Україні.

На нашу думку, вирішення вказаних проблем можливе не лише через ґрунтовну законодавчу закріпленість питання щодо визначення категорій осіб з інвалідністю / особливими освітніми потребами, але передусім через визначення механізмів практичного впровадження інклюзії у заклади освіти, що стосуються у першу чергу професійної підготовки педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, яка має здійснюватись на основі врахування прогресивних світових тенденцій, стандартизації згідно з європейськими засадами і принципами; педагогів, котрі будуть готові ефективно застосовувати набуті знання на практиці, активно розробляти і впроваджувати нові методи роботи в умовах інклюзивного освітнього простору. Вкрай важливою умовою також є здійснення перепідготовки вчителів, які вже працюють в умовах інклюзії і інтуїтивно намагаються організувати інклюзивне навчання. Необхідним також є формування у суспільстві адекватного розуміння питання інвалідності, толерантного ставлення до цієї категорії осіб.

Таким чином, запровадження інклюзивної освіти та створення інклюзивного середовища у закладі загальної середньої освіти актуалізує іншу важливу проблему: підготовку високоосвічених педагогічних кадрів, які вмітимуть ефективно використовувати набуті знання, вміння та навички на практиці, активно розроблятимуть і впроваджуватимуть нові методи роботи в умовах інклюзивного освітнього простору.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивна освіта: основні положення. *Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»* : веб-сайт. URL: http://ussf.kiev.ua/ie_inclusive_education (дата звернення: 17.03.2021).
2. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів : навчально-методичний посібник / Софій Н., Найда Ю., Маланчій В., Семко О. та ін. Київ, 2018. 174 с.
3. Калініченко І. О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2012. №9. С. 120–126.
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Видавництво «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
5. Поліхроніди А. Г. Створення інклюзивного освітнього середовища в сучасних навчальних закладах. *Наука і освіта*. 2016. № 6. С. 82–85
6. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : Наказ МОН від 01 жовт. 2010 р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0912290-10> (дата звернення: 15.03.2021).
7. Про освіту : Закон України від 5 вер. 2017 р. № 2145–VIII. URL: <https://cutt.ly/KfoyAz6> (дата звернення: 15.03.2021).
8. Теорія і практика інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / упорядник К. М. Бондар ; Вид. 2-ге, доп. Кривий Ріг, 2019. 170 с.